

OSMANLI TARİHİ II

(1774-1922)

Siyasi Tarih ~ Kùltür ve Medeniyet

Editör

Selim Hilmi ÖZKAN

Bölüm Yazarları

Ahmet Ali GAZEL • Gürsoy ŞAHİN • Hamza ALTIN
İbrahim ŞİRİN • İbrahim Caner TÜRK • İlhan ÖZKEÇECİ
İsmail KIVRIM • Musa GÜMÜŞ • Oğuz POLATEL
Selahattin SATILMIŞ • Sıtkı ULUERLER
Suha Oğuz BAYTİMUR • Yılmaz KARADENİZ

Bölümler ve Yazarları

Editör: *Selim Hilmi ÖZKAN*

BİRİNCİ KISIM

KÜÇÜK KAYNARCA'DAN CUMHURİYET'E OSMANLI SİYASİ TARİHİ (1774-1922)

- Bölüm 1:** Küçük Kaynarca ve Kuzeyde Hâkimiyet Mücadelesi (1774-1922)
Dr. Öğretim Üyesi Musa GÜMÜŞ,
Adnan Menderes Üniversitesi
- Bölüm 2:** Doğu'da Hâkimiyet Mücadelesi ve Osmanlı İran İlişkileri (1774-1922)
Doç. Dr. Yılmaz KARADENİZ, Amasya Üniversitesi
- Bölüm 3:** 1815 Viyana Kongresi ve Şark Meselesi
Doç. Dr. Sıtkı ULUERLER, Bingöl Üniversitesi
- Bölüm 4:** XIX. Yüzyılda Batıda Meydana Gelen Gelişmeler ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu (1789-1922)
Prof. Dr. Gürsoy ŞAHİN, Afyon Kocatepe Üniversitesi
- Bölüm 5:** XIX. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nin Dış Politikası
Dr. Öğretim Üyesi Selahattin SATILMIŞ,
Aksaray Üniversitesi
- Bölüm 6:** XX. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Devleti ve I. Dünya Savaşı
Prof. Dr. Ahmet Ali GAZEL, Afyon Kocatepe Üniversitesi

İKİNCİ KISIM

OSMANLI KÜLTÜR ve MEDENİYETİ

- Bölüm 1: Osmanlı Eyalet İdaresi**
Dr. Öğretim Üyesi Oğuz POLATEL, Kocaeli Üniversitesi
- Bölüm 2: Osmanlı'da Düşünce ve Bilim**
Doç. Dr. Hamza ALTIN, Bingöl Üniversitesi
- Bölüm 3: Osmanlı Dönemi, Kültür Edebiyat ve Sanat**
Prof. Dr. İbrahim ŞİRİN, Kocaeli Üniversitesi
- Bölüm 4: Osmanlı Mimarisi**
Prof. Dr. İlhan ÖZKEÇECİ, Yıldız Teknik Üniversitesi
- Bölüm 5: Osmanlı Toplumunda Gündelik Hayat ve Yaşam**
Doç. Dr. İsmail KIVRIM, Konya Necmeddin
Erbakan Üniversitesi
- Bölüm 6: XIX. Yüzyıl İslahatları**
Dr. Öğretim Üyesi Süha Oğuz BAYTİMUR,
Sinop Üniversitesi
- Bölüm 7: XIX ve XX. Yüzyıl Eğitim Alanında
Yapılan Yenilikler**
Doç. Dr. İbrahim Caner TÜRK, Erzincan Üniversitesi

İçindekiler

ÖNSÖZ	XVII
-------------	------

BİRİNCİ KISIM

KÜÇÜK KAYNARCA'DAN CUMHURİYET'E OSMANLI SİYASİ TARİHİ (1774-1922)

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK KAYNARCA VE KUZEYDE

HÂKİMİYET MÜCADELESİ (1774-1922)	3
Giriş	3
Coğrafyanın Kaderi: Türk-Rus Çatışmasında Kırım	4
Deli Petro ve Rus Politikalarının Şifreleri.....	8
Küçük Kaynarca'nın Ayak Sesleri: 1768 Osmanlı-Rus Harbi.....	13
Napolyon Tehdidi ve Türk Rus İttifakı	20
Dünya Savaşı'na Doğru Türk-Rus İlişkileri	34
Şartların İcbar Ettiği Yakınlaşma:	
Millî Mücadele Dönemi Türk-Rus İlişkileri.....	38
Sonuç ve Genel Değerlendirme	43

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞU'DA HÂKİMİYET MÜCADELESİ VE

OSMANLI İRAN İLİŞKİLERİ (1774-1922)	45
Kaçar Dönemine Kadar Osmanlı-İran İlişkileri.....	45
Kaçar Hâkimiyeti Döneminde Osmanlı-İran İlişkileri (1795-1922).....	47
Ağa Muhammed Han Dönemi	47
Feth Ali Şah Dönemi.....	49
Feth Ali Şah Döneminde Osmanlı-İran	
Münasebetlerinde İngiltere'nin Etkisi	50
Ruslara Karşı Osmanlı-İran Askeri İşbirliği	52
İran-Osmanlı Devleti Hudut Meseleleri	53

Bükreş Anlaşması'ndan Erzurum Anlaşması'na	
Kadar Osmanlı-İran İlişkileri	54
İran-Osmanlı Devleti Arasında Sulh Dönemi ve Erzurum Anlaşması	59
İran İle Sınır Anlaşmazlığı ve Erzurum Müzakereleri	62
Nasırüddin Şah Dönemi Osmanlı Devleti-İran İlişkileri ve Hudut Meselesi	63
İran İle Kotur Meselesi ve İkinci Komisyon Çalışmaları	67
Kırım Savaşı ve Herat Meselesi Sırasında Osmanlı-İran İlişkileri	70
Irak-ı Arab'da Osmanlı-İran Çekişmesi	73
Irak-ı Arab'daki İranlıların Askere Alınması Meselesi	75
Şeyh Ubeydullah ve Şehzade Abbas Mirza	
Meselesinde İran-Osmanlı İlişkileri	76
Nasırüddin Şah'ın Bağdat ve İstanbul Ziyaretleri	79
Birinci Dünya Savaşı Sırasında ve Sonrasında Osmanlı-İran İlişkileri	84
Sonuç ve Genel Değerlendirme	89

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1815 VİYANA KONGRESİ VE ŞARK MESELESİ	91
Viyana Kongresi'ne Giden Yolumun Başlangıcı: Fransız İhtilali ve Etkileri	91
Avrupa'da Koalisyon Savaşları ve Sonuçları (1792-1815)	93
Viyana Kongresi	95
Osmanlı Devleti Viyana Kongresi'ne Niçin Katılmadı?	96
Viyana Kongresi'nin Kararları ve Sonuçları	98
Viyana Kongresi Sonrası Avrupa'da İttifakların Kurulması	100
Avrupa'da Yaşanan İhtilallerin Osmanlı Devleti'ne	
Etkileri ve Avrupa Uyumunun Sonu	101
Şark Meselesinin Tanımı ve Kapsamı	104
Rusya'nın Şark Meselesindeki Konumu	107
Fransız İhtilali Sonrası Şark Meselesi ve Napolyon'un Osmanlı Siyaseti	109
Çar I. Nikola'nın Osmanlı Siyaseti, Kavalalı Mehmed	
Ali Paşa İsyanı ve Boğazlar Sorununun Mahiyeti	112
Tanzimat Fermanı Sonrası Şark Meselesinin Seyri ve	
Kırım Savaşı (1853-1856)	115
10.XIX. Yüzyılın İkinci Yarısı Osmanlı'da İç İsyanlar ve	
1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi	118
Almanya'nın 1890 Sonrası Şark Meselesindeki Tutumu	121
Osmanlı'nın Son Döneminde Şark Meselesi	122
Sonuç ve Genel Değerlendirme	126

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

XIX. YÜZYILDA BATI'DA MEYDANA GELEN GELİŞMELER VE OSMANLI DEVLETİ'NİN TUTUMU (1789-1922)	128
Fransız İhtilalinin Sebepleri.....	129
İhtilalin İç Nedenleri	129
Siyasi Yapı ve Yönetim Anlayışı.....	129
Sosyal Yapı.....	130
Ekonomik Nedenler.....	131
Fransız Aydınlarının Etkisi	131
İhtilalin Dış Nedenleri	132
Aydınlanma Çağı ve Fransa'ya Etkileri	132
Amerikan Bağımsızlık Savaşı.....	132
İngiltere'nin Etkileri	133
Fransız İhtilalinin Başlaması.....	133
Koalisyon Savaşları ve Viyana Kongresi.....	134
Koalisyon Savaşları (1792-1815).....	135
1815 Viyana Kongresi.....	138
Fransız İhtilali Karşısında Osmanlı Devleti.....	140
Osmanlı Devleti'nin İhtilal Karşısında Tutumu.....	140
Fransız İhtilalinin Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri.....	142
Sanayi İnkılabı.....	146
Sanayi İnkılabının Sebepleri	147
Sanayi İnkılabının Etkileri.....	149
Sanayi İnkılabının Osmanlı Devleti'ne Etkileri.....	151
Osmanlı Devleti'nde İlk Sanayileşme Çabaları.....	151
Tanzimat Döneminde Sanayileşme Çabaları	152
Sonuç ve Genel Değerlendirme	156

BEŞİNCİ BÖLÜM

XIX. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN DIŞ POLİTİKASI VE İÇ GELİŞMELER	158
XIX. Yüzyılda Osmanlı-Batı İlişkileri.....	158
Fransa'yla Yakınlaşma	158
Rusya ve İngiltere'yle Savaş (1806-1812)	159
Dış Politikada Eksen Kayması: Fransa'dan İngiltere'ye Yöneliş.....	159
Rusya'yla Savaşın İkinci Safhası	161
Rus-İngiliz İttifakı ve Akkerman Antlaşması (1826)	161
İttifakın Genişlemesi ve Navarin Baskını (1827)	162

Rusya'yla Yeni Bir Savaş ve Edirne Antlaşması (1828-1829).....	162
Kuzey Afrika'daki İlk Toprak Kaybı: Fransa'nın Cezayir'i İşgali (1830)	164
Osmanlı-ABD İlişkilerinin Başlaması.....	164
Osmanlı'nın Bir Valisi Karşısındaki Acziyeti:	
Mehmet Ali Paşa İsyanı (1831-1841)	165
Hünkâr İskelesi Antlaşması (1833)	167
Balta Limanı Ticaret Anlaşması (1838)	168
Tanzimat Fermanı'nın İlanı (1839).....	168
Londra Mutabakatı (1840) ve Londra Boğazlar Sözleşmesi (1841).....	169
Mülteciler Sorunu (1848-1849)	170
Kırım Savaşı ve Paris Antlaşması (1853-1856)	170
Islahat Fermanı'nın İlanı (1856).....	172
1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı.....	173
Ayastefanos ve Berlin Antlaşmaları (1878).....	175
Milliyetçilik Çağında Balkanlar	178
Sırbistan.....	182
Yunanistan.....	184
Karadağ.....	188
Eflak ve Boğdan (Romanya)	189
Bulgaristan	192
Anadolu ve Ortadoğu'da Meydana Gelen Gelişmeler	195
Lübnan ve Cidde Olayları (1858-1861)	195
Mısır Sorunu ve Süveyş Kanalı'nın Açılması (1869).....	197
Ermeni Sorunu	198
Sonuç ve Genel Değerlendirme	199

ALTINCI BÖLÜM

20. YÜZYIL BAŞLARINDA OSMANLI DEVLETİ	201
Giriş	201
II. Meşrutiyet'in İlanı.....	202
Mart Vak'ası.....	205
Meşrutiyet Dönemi Padişah ve Hükûmetleri	207
Meşrutiyet Dönemi'nde Seçimler ve Parlamento.....	209
II. Meşrutiyet Dönemi'nde Siyasî Partiler	210
Fikir Akımları	213
Batıcılık.....	213
Osmanlıcılık	214
İslamcılık.....	215

Türkçülük	216
Trablusgarp Savaşı 1911-1912.....	217
Balkan Savaşları 1912-1913	220
Balkan Devletleri Arasında Yapılan İttifaklar ve Savaşın Başlaması	220
I. Balkan Savaşı	223
Londra Barış Antlaşması (30 Mayıs 1913).....	226
II. Balkan Savaşı.....	226
I. Dünya Savaşı	227
İttifakların Kurulması ve Savaşın Başlaması	227
Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na Girmesi.....	229
Osmanlı Devletinin Savaştığı Cepheler.....	232
Kafkas Cephesi	232
Irak Cephesi.....	233
Kanal Cephesi	234
Filistin-Suriye Cephesi.....	234
Çanakkale Cephesi	235
Hicaz-Yemen Cephesi	235
Osmanlı Devleti'nin Paylaşılması için Yapılan Gizli Antlaşmalar	236
Dünya Savaşı'nın Sona Ermesi	238
Sonuç ve Genel Değerlendirme	240

İKİNCİ KISIM

BİRİNCİ BÖLÜM

KLASİK DÖNEM OSMANLI

DEVLETİNDE TAŞRA TEŞKİLATI	245
Giriş	245
Osmanlı Taşra İdaresinde Kullanılan Kavramlar Üzerine.....	247
Osmanlı Devletinde Taşra Yönetimi ve İdari Taksimat	253
Beylerbeylik (Vilayet/Eyalet).....	254
Sancak.....	260
Kaza	266
Nahiye.....	270
Köy.....	273
Sonuç ve Değerlendirme	275

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI'DA DÜŞÜNCE VE BİLİM.....277

Osmanlı'da Bilim ve Düşüncenin Kurumsal Kaynakları285

Medrese288

Enderun.....291

Osmanlı'da Bilim ve Düşünsel Faaliyetlere Ait Başlıca Çalışma Alanları.....291

Tarih Yazıcılığı.....291

Astronomi.....293

Matematik.....294

Mantık.....295

Coğrafya.....297

Tıp.....298

Osmanlıda Başlıca Bilim Ve Düşünce İnsanları.....300

Sabuncuoğlu Şerafettin (1385-1468).....300

Ali Kuşçu (?-1474).....301

Piri Reis (1465-1554).....302

Matrakçı Nasuh (1480- 1564).....303

Takıyyüddin (1526-1585).....304

Kâtib Çelebi (1609-1658).....305

Defterdar Sarı Mehmet Paşa (?-1717).....306

İbrahim Müteferrika (1674-1745).....308

Gelenbevî İsmail Efendi (1730-1790).....309

Hoca Tahsin (1811-1881).....310

Ahmet Cevdet Paşa (1823-1895).....311

Osman Hamdi Bey (1842-1910).....312

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI DÖNEMİ KÜLTÜR, EDEBİYAT VE SANAT314

Edebiyat'an Sanat'a Modernleşen

Osmanlı Kültür Dünyasının İzini Sürmek.....322

Roman322

Şiir330

Tiyatro332

Musiki /Müzik334

Minyatürden Resime Resimden Karikatüre336

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI MİMARİSİ	341
Mimarlık Nedir?.....	341
İslam'da Mabet Mimarisi; Kâbe, Mescid-i Nebi	343
Osmanlı Medeniyet ve Sanatı.....	344
Osmanlı Mimarisi.....	347
Dini mimari.....	348
Sivil mimari.....	348
Askeri mimari.....	348
a.Kışlalar, kaleler ve kuleler.....	348
Osmanlı Mimarisinde Cami	349
Osmanlı Mimarisinin Dönemleri.....	351
İznik Eserleri.....	352
Bursa Eserleri.....	354
Edirne Eserleri.....	357
İstanbul Eserleri.....	359
Diğer Mimari Yapılar.....	367
Ev, Köşk ve Saraylar.....	367
Türebeler.....	369
Medreseler.....	371
Hamamlar.....	371
Çeşme ve Sebiller.....	372
Han ve Bedestenler.....	372
Hisarlar.....	373
Askeri Yapılar-Kışlalar.....	374
Türk Mimarisinin Piri Mimar Sinan.....	374
Sonuç ve Genel Değerlendirme	376

BEŞİNCİ BÖLÜM

OSMANLI'DA GÜNDELİK HAYAT	379
Çarşı ve Esnaf.....	380
Mahallede Gündelik Hayat.....	382
Müslim- Gayrimüslim İlişkileri.....	386
Ailenin Oluşumu	388
Ailenin Çözülmesi.....	391
Ailenin çözülmesinden sonraki koruyucu müesseseler	392
Vesayet ve Nezaret.....	392
Nafaka.....	393

Ev ve Kullanılan Eşyalar	394
Giyim Kuşam	395
Sağlık Kurumları ve Tedavi	396

ALTINCI BÖLÜM

XIX. YÜZYIL ISLAHATLARI.....397

III. Selim Dönemi Islahatları (1789-1807).....	398
III. Selim Döneminde Askeriye.....	399
III. Selim Döneminde İdare	402
III. Selim Döneminde İktisat.....	403
III. Selim Döneminde Eğitim	404
II. Mahmut Döneminde Yapılan Islahatlar (1808-1839).....	404
II. Mahmut Döneminde İdare.....	405
II. Mahmut Döneminde Askeriye.....	406
II. Mahmut Döneminde İktisat.....	408
II. Mahmut Döneminde Adliye	409
II. Mahmut Döneminde Eğitim	409
II. Mahmut Döneminde Sosyal Gelişmeler	410
Sultan Abdülmecid Döneminde Yapılan Islahatlar (1839-1861).....	411
Sultan Abdülmecid Döneminde Siyasi Olaylar.....	412
Sultan Abdülmecid Döneminde İdare.....	413
Sultan Abdülmecid Döneminde Adliye.....	413
Sultan Abdülmecid Döneminde Askeriye	414
Sultan Abdülmecid Döneminde İktisat.....	416
Sultan Abdülmecid Döneminde Eğitim	418
Sultan Abdülmecid Döneminde Sosyal Gelişmeler	418
Sultan Abdülaziz Devri Islahatları (1861-1876).....	419
Sultan Abdülaziz Döneminde İdare.....	419
Sultan Abdülaziz Döneminde Askeriye.....	420
Sultan Abdülaziz Döneminde Adliye	422
Sultan Abdülaziz Döneminde Eğitim	423
Abdülaziz Döneminde Ekonomi.....	425
Sultan Abdülaziz Döneminde Basın	427
Sultan Abdülaziz Döneminde Bayındırlık	427
II. Abdülhamid Döneminde Yapılan Islahatlar (1876-1908).....	428
II. Abdülhamid Döneminde Siyasi Olaylar	429

II. Abdülhamid Döneminde İdare	431
II. Abdülhamid Döneminde Askeriye	431
II. Abdülhamid Döneminde Adalet.....	432
II. Abdülhamid Döneminde Eğitim.....	433
II. Abdülhamid Döneminde İktisat	434
II. Abdülhamid Döneminde Bayındırlık	435

YEDİNCİ BÖLÜM

XIX VE XX. YÜZYIL EĞİTİM

ALANINDA YAPILAN YENİLİKLER437

Avrupa’da Aydınlanma-Modernite’nin	
Getirdikleri ve Eğitime Yansımaları	437
Fransız İhtilali ve Eğitim Fikirleri	438
Avrupa Eğitim Sistemlerinde Meydana Gelen	
Değişmelerin Osmanlı Eğitim Sistemi’ne Yansımaları	439
XIX. Asırda Osmanlı Eğitim Sistemi’nde	
Meydana Gelen Değişme-Gelişmeler	440
Mekatib-i Umumiye:.....	442
1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi	443
Tanzimat Devri Sıbyan Mektepleri (iptidai mektepler).....	444
Rüştiye Mektepleri	445
İdadiler	446
Mekteb-i Osmani (Paris, 1857)	447
Sultaniler	448
Darülfünun	451
Öğretmen Yetiştirme	454
Öğretmen Yetiştirmede Farklı Bir Seçenek “Menşe-i Muallimin”	456
Tanzimat Döneminde Kurulan İlmi Cemiyetler ve	
Bunların Eğitime Katkıları.....	457
Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyesi (1815-1826)	457
Encümen-i Daniş (1851-1863) ve Tercüme Faaliyetleri	457
Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye (1861-1872).....	458
Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye	459
Basılı Materyal; Gazete-Mecmualar ve Eğitim	459
Tanzimat’tan II. Meşrutiyet’e Medreseler(İslah Projeleri)	460
II. Abdülhamid Dönemi Eğitimi.....	461

II. Meşrutiyet Döneminde Eğitim (1908- 1922)	463
Türkçülüğün Eğitime Yansıması.....	464
Tanzimat’tan Cumhuriyete Ders Kitapları	465
II. Meşrutiyet Döneminde Öğretmen Yetiştirme	466
Sonuç ve Genel Değerlendirme	466
KAYNAKÇA.....	469